

EFRUZ BEY

Ömer Seyfettin

Öykü

Ömer Seyfettin, *Efruz Bey* isimli romanında vatanın 1910'lu yıllarından 1. Dünya Savaşına kadar uzanan döneminin öyküsünü anlatır. Eser, hürriyetin ilan edilmesi akabinde ülkenin yaşadığı değişimleri Efruz Bey karakterinde anlatır. Eğitim, felsefe, bilim, sanat, lisan, köycülük, köylünün değişimi, çingenelik, aydınlanma, var oluş mücadelesi, asalet, asillik kuramı, batı hayranlığı, yanlış batılılaşma, yeni oluşumların mevcut düzenlerle zıtlığı ve beraberinde getirdiği kaos ortamı aslen Ahmet Bey olan fakat Efruz Bey takma ismiyle vücut bulan fantastik bir kurgulamadır. Efruz Bey, tek bir kimse değildir, O farklı düşünce ve mizaçtaki insanların döneme etkisi ve yansımalarının aynı isim ekseninde sunumudur.

Efruz Bey, her dönemde ortaya çıkabilecek sahte aydın veya şarlatan insanlara dikkat çeker, onlar mevcut düzenler veya halk için ciddi tehlikedir. Bu insanlar, kendilerini olduklarının dışında göstermek suretiyle halkı kendilerine hayran bırakırlar. Bu şekilde toplum nazarında etkili olurken, kendi mevcudiyetlerini ve toplumsal statülerini kuvvetlendirirler. Zaman zaman da ekonomik çıkar elde ederler. Bu aslında karakter ve ilmi olarak vasıfsız insanların güç mücadelesinde halkı kandırma yöntemidir.

Efruz Bey, kendini ilk olarak Meşrutiyet İlanı akabinde gösterir. Doğumdan itibaren adı Ahmet'tir. Saraya mensup görünen bir zattır, fakat Hürriyetin ilanı vatandaki her şeyi değiştirdiği gibi Ahmet Bey'in de adını değiştirmesine sebep olur. O, artık çevresini kendisine Ahmet Bey demekten men eder. Hatta annesi bile artık oğluna Ahmet diyemeyecektir, bundan sonra. Efruz ismi, kendisine daha alafraanga, esrarengiz, daha entelektüel bir hava katmaktadır. Kendisini Efruz Bey olarak tanıtır, sözde Jöntürklerdendir, hürriyetin ilanında mütemadiyen mücadele vermiştir. Gizli vazifelerin aranan ismidir. Halkın hürriyet nümayişlerinde en çok O bağıırır. Çevresine taraftar toplar. O kadar çok bağıırır ki, zaten toplanmış olan kalabalığın en baskını oluverir. Halk kendisini lider zanneder. Omuzlar üstünde taşınması halk için yeterli değildir. Başlara basarak ilerlediği olur. Ne var ki, bu gösteriş ve saltanat Efruz Bey için ancak üç gün sürer. Bu zaman nihayetinde kendisinin Nişantaşında ikamet eden, beş sene evvel vefat etmiş, Defterdar Tefvik Bey'in oğlu, yirmi dört yaşındaki bir memur olduğu anlaşılır.

Efruz Bey, zengin kişilerle dostluk kurmayı, ahabplık etmeyi sever. Kendisini davet ettirmeyi, bu toplantıları kalabalıklarda anlatmayı sever. Bir süre sonra bu yakınlıklar da kendisi için yeterli olmaz. Asiller kulübü kurmaya karar verir. Sözde Saray ile yakın olduğunu ileri süren kişiler kendilerini toplum nazarında üstün görürler, hatta halkı küçümseme yolunu seçerler. Ciddi şekilde İngiliz hayranlıkları mevcuttur. Bu toplantıları gerçekleştirdikleri apartman katı birgün polis baskınına uğrar. Kendini Prens Zırtaf olarak etrafa duyuran arkadaşları aslen toplantı yerinin kumarhane olduğunu anlatmak zorunda kalır. Ancak, trajikomik olan durum; bu asilzede olduklarını ileri sürenlerin üzerinden doğru düzgün para çıkmamasıdır. Asalet, asillik toplantılarının akabinde meydana gelen hadiseler Efruz Bey'e artık bu yolda yürümenin yanlış olduğunu fark ettirir.

Efruz Bey, bir süredir kendisine kitaplardan başını kaldıramayan, hatta sokakta yürüken bile kolunun altına kitapları alan, o sırada gene kitaplarının muhakemesini yapan, derin sosyolojik düşüncelerin tesirinde bir adam izlenimi veriyordu. Bir arkadaşı ile beraber herhangi bir köye gider. Köylerde konferanslar verir. Kitaplardan hızlıca bulup, kendince anlamlandırıldığı belki de yalanladığı ideolojileri tartışmaya açar. Mevcut kuramların hepsine karşıdır, ancak muhalif olabilecek ilmi donanımda olmadığını pek az insan fark eder. Köy kendisi için yine de bir canlı gözlem yeri olmuştur. Osmanlı'dan bu yana köy, köylü ve köy hayatı, köylünün paraya karşı duruşu çok değişmiştir.

Dönem ve Efruz Bey için yeni bir cazibe merkezi Türk Ocaklarıdır. Efruz Bey burada yeniden konferans vermeye başlar. Buradaki liderlerle çatışma yaşar, hatta onların Reislerini bastırır. Türkçülük kavramını incelemeye açar. Ona göre bu düşünce de dejenerasyona uğramış, gerçekliğini kaybetmiştir. Kendisi için bir inceleme konusu daha vardır. Efruz Bey, şimdi de oluşan kalabalıklara karşı dilbilimi inceler. Felsefik duruşu, sözde kuramsal sorgulamaları halkı etkiler.

Efruz Bey, mevcut tahsilinin tesirini azalttığına farkına varmıştır. Avrupa'da eğitim fikri cazip gelmeye başlar. Ancak, ne eğitimi alacağını belirleyemez. Ünlü bir hocanın yanına gider. Derdini anlatır, ama bir diğer önemli husus; Efruz Bey eğitimin uzun süreli ve okumalı olmaması isteğidir. Hoca şaşkıncıdır, okumadan üniversite bitirme arzusunda ilk defa bir kimse ile tecrübe etmektedir. Efruz Bey, çok okumaktan yorulduğunu, bezdiğini anlatır. Hoca resim eğitimi konusunda tavsiyede bulunur hatta dolabından elişi kağıtları çıkarır. Birkaç denemeler gösterir. Efruz Bey, etkilenir. Bu olayın akabinde herkese Avrupa'ya pedagoji tahsine gittiğini anlatır ancak evde saklanır. Dönüşü son derece kuvvetli olur, hatta dönemin ünlü akademisyenlerine dahi saldırır. Savlarını çürütmeye kalkar. Eğitimin geleceği hakkında tavsiyelerde bulunur. Hatta yeni bir okul sistemini uygulamaya koydurmaya çalışır. Öğrencilerin hocalarına karşı oldukça rahat olduğu, adıyla hitap edebildikleri, ödev sisteminin mevcut olmadığı bir açık hava okulunu planlar. Ancak, yer gösterdiği yere giderken kaza geçirir, hastahane gözlerini açar.

Tema

Cehalet Cehaletin çoğunlukta olduğu toplumlarda ortaya çıkan simsar kimseler güç ve menfaat elde edebilirler.

Düzenbazlık Her dönemde çevreden haksız yere menfaat elde etmeye çalışan ahlaksız insanlar çıkabilir.

Basiretsizlik Aniden ortaya çıkan ve kendini çevresine "akademik şahsiyet" veya "aydın" olarak tanıtan kişilere karşı, akademik donanımı yerinde ancak basiretsizce ve umarsızca davranan gerçek aydınlar toplumun aldanmasına yol açabilir.

Kişiler

Ahmet- Efruz Bey Babasını beş sene evvel kaybetmiş, annesi ile yaşayan bir memurken, mevcut sosyal mevkiini kabul etmeyerek halk nazarında güçlü olmaya çalışan, amacı uğruna her türlü yalanı mübah sayan, gerçek aydın kimseleri bastıran düzenbaz bir kişiliktir.

Defterdar Tevfik Bey Ahmet Bey'in yani Efruz Bey'in beş sene evvel hayatını kaybetmiş babasıdır.

Anne Ahmet'in kendi halinde, saf, dindar annesidir.

Dizanterici Salih Paşazade Nermin Bey Aslında okuma yazması bile olmayan, meçhul bir yerden temin ettiği ilaçları halka fahiş fiyatlarla satan, ailesinin asillerden olduğunu ileri süren Efruz Bey'in arkadaşı.

Müzekki Bey Kendisini asiller sınıfından olarak tanıtan İngiliz hayranlığı olan Efruz Bey'in arkadaşı.

Yusuf Pinko Kendisini asiller sınıfı mensubu olarak gösteren, soyunun Büyük İskender'e dayandığını ileri süren ancak geçmişini meçhul olan Efruz Bey ile arkadaşlık eden bir adam.

Kamuran Bey Rusya'da doğmuş, çok fakir bir ailenin çocuğu iken ailesi açlıktan ölmüş, bir hayırsever tarafından evlatlık alınmış, akabinde onun da ölmesi ile ortada kalmış bir çocuktur. Darüşşafaka'ya yerleştirilir. Oldukça zeki olduğu anlaşılınca Galatasaray'a yerleştirilir. O da kendisini asilzadeler arasındanmış gibi gösterir.

Despina Ahmet Bey'in evinin Rus hizmetçisi.

Mehveş Ahmet Bey'in evinin hizmetçisi.

Pesent Ahmet Bey'in evinin hizmetçisi.

Çingene Çocuk Efruz Bey'in köye ziyaretinde O'na her konuda yardım eden, tok gözlü saf köylü çocuğudur.

KARAKTER ANALIZI

Efruz Bey- Açık

Karakter Henüz yirmi dört yaşında kalemde çalışan bir memur olan Ahmet'in karakteri ailesinin sosyal ve ekonomik durumunu kabul etmez. Hep daha ünlü, daha önder olmak gibi arzuları vardır. Bunun için, yalan döylemekten, fırsatçılıktan kaçınmaz. Zekası sayesinde her şeyi oldukça çabuk kavrar. Hezimete uğramak karakteri açısından bir bozgun teşkil etmez, O her zorluğun üstesinden bir şekilde gelebilecek yaratılıştadır. Bazen, döneke davrandığı da olur fakat gene de dönekeliği de ustalıkla yapar.

Aktiviter Gözü yükseklerde olduğu için kalemdeki sabit işini dışlayan Efruz Bey, zamanının çoğunu kendini daha meşhur ve zengin hale getirecek uğraşlarla geçirir. Akademik olarak mevcut konumundan daha üstün görünmek için ilmi bilgiye ihtiyaç duyar fakat ne var ki , Efruz Bey kitap okumaktan hiç hoşlanmaz.Fırsat bulduğunda kitaplardan gelişigüzel bir araştırma yaparak işine yarayacak konuları ezberler. Bunları halkın toplandığı yerlerde konferanslarında kullanır.

ÖRNEK ANILAR

Coşkulu Hürriyet taraftarı kişilerin nümayiş esnasında yoğun tezahüratları Ahmet Bey, sonraki ismiyle Efruz Bey için memurluktan sonraki hayatı için bir başlangıçtı. En kuvvetli narayı O atmalı, en çok O'nun sesi çıkmalıydı. Bu düşünce ile oldukça coşkulu bir tabiata büründü. “ Yaşasın hürriyet! Diye bağırma ismi tarihe geçecekti. Düşünüyör, tir tir titriyordu. Babıali'de birinci defa bu mukaddes kelimeyi çınlatmak!.. Birden, kendisini tutamadı. Gözleri daha ziyade dumanlandı. Adeta karardı. Kendi iradesi haricinde, ne olduğu bilinmez bir kuvvet içine girmiş, onu kımıldatıyordu... Ellerini kalçalarına koydu. Göğsünü şişirdi. Gözünün dumanları içinde sayısını göremediği bu müstebitler ordusuna karşı avazı çıktığı kadar nara attı: Yaşasın hürriyet”

Fırsatçı Hürriyet nümayişine sonradan katılan fakat coşkulu hareketleri ve fevranlarıyla topluluğun en önemli ismi haline gelen Ahmet Bey halkın omuzlarındaydı, hatta omuzlarda olmak bile kendisine bir süre sonra yetmedi, bu gösteriş hoşuna gitti, fırsattan istifade kafaların üzerine çıktı. Annesi bu duruma şaşırırdı hatta içerledi. Oğlunu eleştiren tavırla “ Ayol ümmeti Muhammet'imın başında yürümeye utanmıyor musun?” diyerek Ahmet'i uyardı.

Pişkin/ Umursamaz Efruz Bey'in Hürriyet taraftarı liderlerden biri olmadığı, çok geçmeden anlaşıldı. Efruz Bey için halk nazarındaki “önderlik” saltanatı da bu şekilde tamamlanmış oldu. Artık kendisini uzun polis sorgulamaları ve hapis bekliyordu ancak bu meseleler karakterince önemli değildi. O, umursamaz ve pişkin yaratılışlı bir adamdı. “Foyası meydana çıktıktan sonra Efruz Bey de üç büyük gününü mühim bir bahar rüyası gibi kolaylıkla unuttu.”

Gösteriş Meraklısı Bir insanın gösteriş uğruna kendini lider gibi göstermesi, hiç çalışmadığı bir cemiyetin en önde gelen ismi sıfatını kullanması, Efruz Bey'i sorgulayan polisleri de şaşkınlığa uğrattı. “Efruz Bey manyetizma olmuş gibi, iradesinin haricinde bir itaatle cevaplar veriyordu. Üç gün evvelki hayatının her tarafını ona söylediler. Sonra onun, 'hiçbir şeyden haberi olmadığını ' sırf gösteriş, sırf nümayiş, sırf satış için bu kadar gürültüye sebebiyet verdiğini anlayınca, hepsi birden kahkakalarla gülmeye başladılar.

Lider Ruhlu Efruz Bey, 'asiller takımı' ile birlikteyken de hep onların en üst kademesiymiş gibi davranır, lider ruhlu bir karakter örneği sergileyerek, kişileri bütüncül olarak toparlamaya çalışırdı. “Evvela biz kendimizi, sonra birbirimizi bilelim. Birbirimize unvanlarımızla hitap edelim. Toplanalım. Birleşelim. Kuvvetlenelim. Birleşmekten kuvvet doğar.”

Uyanık Sözde asil olduğunu ileri sürek adamlar mütemediyen atalarının ve maddi varlıklarının hikayelerini anlatıyorlardı. Bu konuşmalara diğerleri inanmasına rağmen Efruz Bey kişilerin mazilerini bilmemesine rağmen inanmazdı. O, son derece uyanık karakterli bir zattı. “Efruz Bey bu yalanların hiç birisine inanmazdı.”

Kibirli Kendini asiller sınıfı mensubu olarak tanıtan adamların aslında kumarbaz olduklarını polis kısa zaman içinde anladı. Ancak gene de şahısların kim olduklarını detaylı olarak öğrenmek istiyorlardı. Adamların asillik inadı ceplerinde hiç para olmamasıyla çelişiyordu. En sonunda bu durum Efruz Bey'in kibir duygularının canlanmasına neden oldu. “Para lafı Efruz Bey'in kibrine dokundu. Sert bir cevap verdi: Biz üzerimizde para taşımaya tenezzül etmeyiz.”

Dinamik Efruz Bey'in atıldığı birçok işteki foyası bir süre sonra meydana çıkıyordu fakat O köşesine çekilip sıradan bir yaşamayı seçecek bir kimse değildi. Dinamik tabiatlı bir adamdı. "Politika, asalet teşebbüsleri cılk çıktıktan sonra Efruz Bey için yapılacak bir şey kalıyordu: Milliyetperverlik! O, öyle bir köşede oturacak, şöhretten, sandan uzak yaşayabilecek bir tip değildi. Hareket, inkılap, gürültü, harıltı adamıydı."

Zeki Efruz Bey, atıldığı her yeni adımda zekası sayesinde bir süre tutunabiliyor, olayları ve tutumları kolay kavırıyordu. "Her ne kadar Türkçülük mahfiline yeni girmişse de, korkunç zekası sayesinde yine onların siyasetini çakmıştı."

Yalancı Efruz Bey'in yalancı bir karakteri vardı. O, hem kendini zor bir durumdan kurtarmak, hem de kendini mevcudiyetinden çok daha ileri göstermek için mütemadiyen yalan söylerdi. Çevrsine bir seferinde geceleri de hiç uyumadığını aralıksız çalıştığını anlatıyordu. Bir seferin de ise 'Ben şimdiye kadar dörtüüz bini müteceviz tarih kitabı okudum" diyerek kendini alim gibi aks ettirmeye gayret ediyordu.

Provakatör Türk Ocağında uzun süreden beri reislik eden adam, aniden ortaya çıkan ve kendini gurubun ileri gelenlerinden olarak tanıtan Efruz Bey'in hareketlerine şaşırıyordu. Efruz Bey, son derece provakatör davranarak cemiyet toplandığında halkı kışkırtıyor, reisi bastırıyordu. "Sözümü kesmeyin reis bey! Diye haykırdı. ' Ben bitireyim sonra kürsüye çıkınız. Burası hürriyet ve serbesti Bucağıdır. Burada herkes söz söyleyebilir. Yalnız mantıktan, hakikattan ayrılmamak lazımdır. Kimse kimsenin sözünü kesemez. Burası sizin eviniz yahut mektebiniz değildir."

Dönek Efruz Bey kitaplardan aceleyle derlediği bilgilerle halka konferans veriyor, anlattıklarını da temelden bilmeyince kimi zaman hatalar yapıyordu. Bazı zamanlar halk bu çelişkileri fark ediyor, Efruz Bey ise dönek bir karakter örneğini, değişkenlik gibi yansıtıyordu. "tamamıyla 'tecessüm, tecessüt etmiş, Efruz Beyin kıyafetine girmişti. Efruz bey bugün, dün söylediklerinin zıddını anlatıyor, yarın büsbütün başka fikirler ortaya atıyordu. Hareli bir kumaş gibi mütemadiyen rengini değiştiriyor, amma yine muayyen iki üç renkten haricine çıkamıyordu. Bucaklılar, 'Efendim dün buyurmuştunuz.' Deyince 'Evet inkar etmiyorum. Fakat bugün böyle buyuruyorum' diye mukabele ederdi, 'dün gece okuduğum kitaplar fikrimi değiştirdi. Ben eşek miyim, sizin gibi daima bir fikir üzerinde ısrar edeyim.' "

Tembel Tahsilinin konuşmalarındaki ve konferanslarındaki yetersizliğinin farkında olan Efruz Bey, ünlü bir hocaya giderek kısa sürede, okumadan alınabilecek bir tahsil konusu danıştı. Kendisine sadece sıfat olarak katkı sağlayacak bir konu tecrübe etmenin derindeydi. Ancak, tembel karakteri sebebiyle bu eğitimi de almaktan vaz geçti. "Yaşım otuza yakın. Öyle bir tahsil istiyorum ki, gayet kolay olsun, kısa olsun hatta... Kitap bile olmasın, öyle şifahi bir ilim! Zira gözlerim artık çok yoruldu."